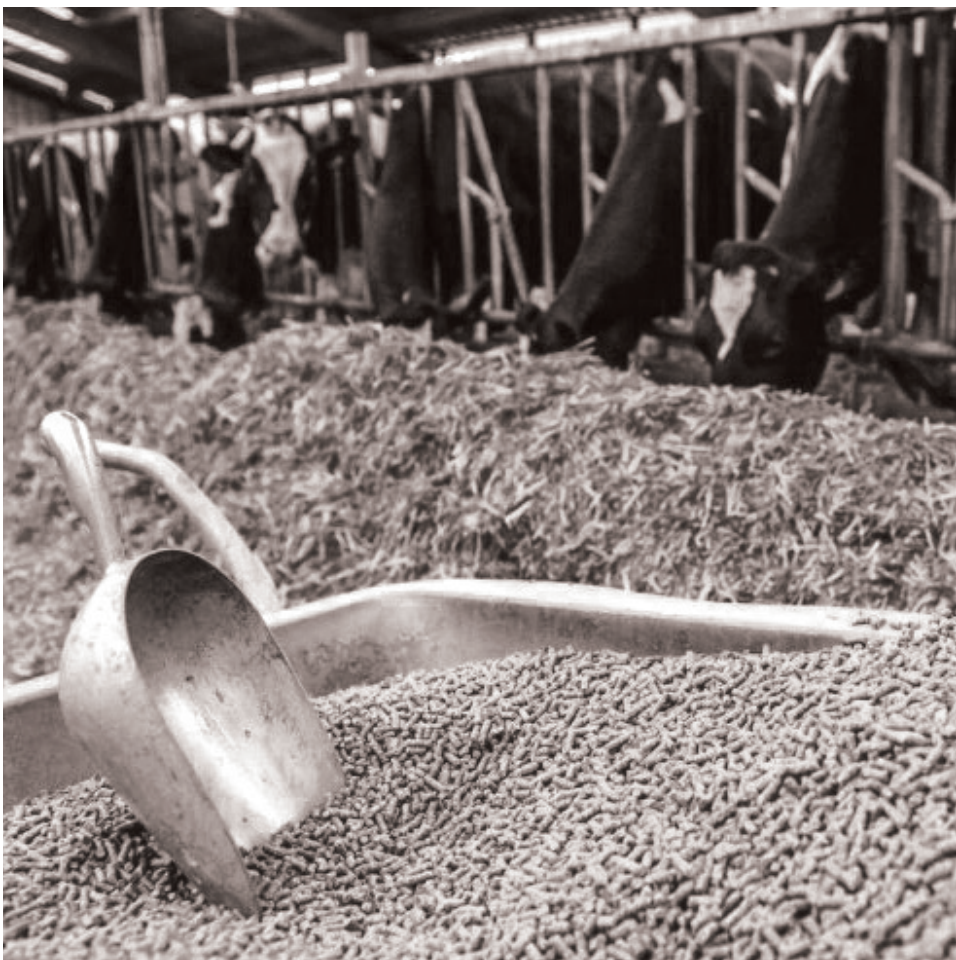
اهمیت مصرف کنسانتره در تغذیه دام

آشنایی با نیازهای غذایی دام

اصولاً باید توجه داشت که استفاده از یک نوع ماده غذایی به تنهایی نمی‌تواند تمام احتیاجات دام را برطرف کند، چون از طرفی حجم شکمبه و دستگاه گوارش حیوان محدود است و از طرف دیگر بدن حیوان به مجموعه‌ای از مواد غذایی احتیاج دارد. این مجموعه مواد غذایی را جیره غذایی می‌نامند که باید برحسب احتیاجات نگهداری واحتیاجات تولید حیوان ونوع مواد غذایی و با توجه به جنبه‌های مالی آن تهیه و تنظیم گردد.

باید توجه داشت که برخی از مواد غذایی برای دسته‌ای از دام‌ها می‌تواند غذایی کامل باشد، درصورتی که برای گروهی دیگر این طورنیست. مثلاً شیر برای گوساله شیرخوار غذای کاملی است ولی از یک سن معین به بعد این غذا به تنهایی نمی‌تواند تمام احتیاجات حیوان را برآورده سازد و یا میش‌ها دردوره بارداری به مواد غذایی بیشتری احتیاج دارند. غذای نامناسب و ناکافی اثرات نامطلوب روی میش‌ها و بره‌ها می‌گذارد، زیرا احتیاجات غذایی جنین از طریق غذای مادر تامین می‌گردد و کمبود مواد غذایی مخصوصاً دراواخر دوره آبستنی موجب تولید بره‌های لاغر و ضعیف می‌گردد و خوراک مناسب باعث رشد سریع بره‌ها یا گوساله‌ها می‌شود. همچنین در پرواربندی، دام‌ها احتیاج به غذاهای متراکم و مقوی دارند تا اضافه وزن آنها مقرون به صرفه اقتصادی باشد.

برای حداکثر تولید شیر، تغذیه دام‌ها با علوفه و کنسانتره به همراه یکدیگر لازم بوده و مکمل هم عمل می‌کنند.

به طور کلی برای تامین نیازهای غذایی دام‌ها باید احتیاجات آنها را در مراحل مختلف زندگی مثل مرحله خشک بودن، مراحل مختلف آبستنی، مرحله شیرواری، مرحله شیرخوار گیبره‌ها وگوساله‌ها تامین نمود.

به نظر می‌رسد که درکشور ما تولید یک لیتر شیر از علوفه، گران‌تر از تولید یک لیتر شیر با کنسانتره باشد، زیرا انرژی علوفه کمتر از

download date: 11/18/2026
https://www.magiran.com/p2267238

غلات است و از طرفی کیفیت علوفه درکشور پایین است. البته باید توجه داشت که تولید شیر به عوامل مختلفی بستگی دارد که مدیریت تغذیه قسمتی از این عوامل است.

امروزه در عمل ثابت شده است پرواربندی دام با استفاده از مواد کنسانتره، سود بیشتری را نسبت به چرا بردن دام نصیب دامداران می‌کند.

دامدران عزیز می‌دانند که علوفه‌های خشبی مخصوصاً آن دسته که دارای فیبر بیشتری هستند، به دلیل قابلیت هضم کمتر، مدت زمان بیشتری در شکمبه مانده و بر روی مقدار تولید شیر یا گوشت اثر منفی می‌گذارند و مقدار تولید را کاهش می‌دهند. هر چند که برای تولید شیر با کیفیت مناسب و حفظ سلامتی دام بایستی از علوفه‌های خشبی نیز در جیره روزانه دام استفاده کرد، اما کنسانتره، در مقایسه با علوفه خشبی از قابلیت هضم بسیار بالایی برخوردار است و در جایی که کمیت و کیفیت علوفه‌های خشبی در حد پایین است برای تولید بیشتر و داشتن دام سالمتر، مصرف کنسانتره دامی امری ضروری می‌باشد.

انواع جیره غذایی

به طور اجمال به مجموعه مواد غذایی که یک حیوان در طول یک شبانه روز کامل دریافت می‌کند جیره اطلاق می‌شود. به طور عمومی جیره‌ها برسه نوع پایه‌ریزی می‌گردند که بسته به نوع و جنس و... دام‌ها متغیر است.

۱- جیره نگهداری: اگر حیوانی هیچ نوع تولید و افزایش یا کاهش وزنی نداشته باشد ، جیره آن براساس نیاز روزانه حیوان تعیین می‌گردد که به آن جیره نگهداری گفته می‌شود.

۲- جیره آبستنی: چنان که از عنوان آن مشخص است این جیره برای دام‌های ماده آبستن در نظر گرفته می‌شود که برحسب اینکه در چه ماهی از حاملگی هستند جیره آنها تنظیم می‌شود.

۳- جیره تولید: این جیره نیز بر اساس تولیدات دام (شیر، گوشت، پشم و...) تنظیم می‌گردد.

دامدار عزیز: هنگام تغییر دادن جیره غذایی، این عمل را به تدریج انجام دهید تا حیوان دچار تنش نشود.

کنسانتره یا غذای متعادل چیست؟

همان‌طور که اشاره شد دام برای تولید مناسب به مجموعه‌ای از مواد غذایی نیاز دارد و بدیهی است که تمامی مواد غذایی مورد نیاز در یک نوع علوفه بطور کامل یافت نمی‌شود. لذا برای برطرف کردن این کمبودها تعدادی از مواد غذایی با یک ترکیب معین و مقدار مشخص پس از آسیاب کردن با هم مخلوط و خوراک فشرده شده جدیدی که اصطلاحاً کنسانتره نامیده می‌شود تولید می‌گردد تا حداقل نیاز و احتیاجات نگهداری و تولید را در دام تامین نماید. به عبارت دیگر کنسانتره یا غذای متعادل ترکیبی از تعدادی مواد غذایی است که قادر است همه عناصر و مواد ضروری

download date: 11/18/2026
https://www.magiran.com/p2267238

بدن دام را به اندازه کافی تامین کند.

مواد اولیه‌ای که با استفاده از آنها کنسانتره تهیه می‌شود دارای کیفیت مرغوبی می‌باشد که در ادامه به آن اشاره خواهد شد. در اینجا لازم است بطور خلاصه اشاره‌ای به ارزش غذایی برخی از مواد سازنده کنسانتره داشته باشیم. اما قبل از آن مروجین و دامداران گرامی باید بدانند که پروتئین، چربی، مواد قندی یا کربوهیدرات‌ها، مواد معدنی و ویتامین‌های مورد نیاز بدن دام چه موادی هستند و چه نقشی را در بدن دام به عهده دارند؟

اصول تهیه جیره متعادل یا کنسانتره

در تهیه جیره‌های غذایی دام باید نکات زیر رعایت شود:

۱- جیره متعادل با آگاهی از میزان احتیاجات دام و ترکیب مواد مغذی تشکیل‌دهنده آن تهیه می‌گردد.

۲- جیره متعادل به مقدار کافی انرژی و پروتئین مورد نیاز دام را تامین می‌کند.

۳- جیره متعادل خوش خوراک و دارای قابلیت هضم بسیار بالا می‌باشد.

۴- جیره متعادل دارای کلیه عناصر معدنی و ویتامین‌های مورد احتیاج دام به میزان مورد نیاز می‌باشد.

۵- جیره متعادل عاری از عناصر مضر و مواد سمی برای بدن دام می‌باشد.

۶- قیمت تمام شده جیره متعادل از نظر اقتصادی قابل برگشت بوده، به عبارت دیگر قیمت جیره از قیمت موادی که دام تولید می‌کند، کمتر بوده و سود کافی را برای دامدار عاید می‌کند.

۷- جیره متعادل یا کنسانتره، مطابق اصول بهداشتی تهیه شده و به سلامت دام خللی وارد نکرده و بویژه طعم و بوی شیر و گوشت را نامطلوب نمی‌سازد.

برای رسیدن به ظرفیت تولیدی دام‌ها، بخصوص دام‌های اصیل و پر محصول، استفاده از علوفه‌ای که بتواند جوابگوی نیازهای دام باشد، به شدت موثر می‌باشد، بطوری که حتی دامدارانی که شناخت کافی ازمسائل تغذیه دام ندارند، کاملاً این نیاز را درک نموده و اکثراً با کنجکاوی فراوان درصدد کشف علل موفقیت دامدارانی هستند که در زمینه تولیدات دامی موفق بوده و توانسته‌اند با تغذیه صحیح دام به حداکثر بهره‌وری دست یابند.

مواد مغذی موجود در کنسانتره و اهمیت آن درتامین سلامتی دام

۱- کربوهیدرات‌ها یا مواد قندی انرژی‌زا: موادی هستند که انرژی مورد نیاز دام را تامین کرده و این انرژی صرف تامین فعالیت‌های حیاتی مختلف بدن دام می‌شود. کربوهیدرات‌ها اولین و مهمترین ماده مغذی برای دام هستند. مثلاً دام برای تولید شیر، گوشت، حرکت، خوردن و سایر فعالیت‌های روزانه به انرژی نیاز دارد. موادی مثل غلات، ملاس و تفاله چغندر قند دارای انرژی زیاد هستند.

۲- پروتئین‌ها: پروتئین در

download date: 11/18/2026
https://www.magiran.com/p2267238

شکل‌گیری عضلات و تولید شیر اهمیت بسیاری دارد و کمبود آن موجب کاهش رشد، تولید، اختلال در سلامت دام و تولید مثل دام می‌گردد. موادی مثل کنجاله تخم پنبه و کنجاله سویا دارای پروتئین زیادی می‌باشند.

۳- چربی‌ها: اکثر مواد غذایی، دارای مقداری چربی هستند. چربی نیز در تامین انرژی بدن دام نقش حیاتی دارد و بعضی از ویتامین‌ها مثل ویتامین D، A، K و E نیز توسط چربی‌ها به بدن دام منتقل می‌شوند.

۴- مواد معدنی: این مواد نقش مهمی در تغذیه دام دارند. مواد معدنی در ساختمان اسکلت بدن دام و در ترکیب تولیدات دام مانند: شیر، گوشت و غیره به کار می‌روند. مهمترین عناصر مورد نیاز دام شامل: کلسیم، فسفر، منیزیم، سدیم،کلر، گوگرد، منگنز، روی، ید و آهن بوده که کمبود هر یک از آنها موجب کاهش رشد، تولید و باروری دام می‌گردد.

۵- ویتامین‌ها: این مواد به مقدار کمتری مورد نیاز دام‌ها هستند ولی به همین مقدار باید حتماً به بدن دام‌ها برسند. کمبود بعضی از ویتامین‌ها، باعث عوارضی مثل کوری، عدم باروری، سقط جنین و کاهش رشد و ضعف سیستم ایمنی (کمبود ویتامین A و E) و... می‌شوند. ویتامین‌های مورد نیاز که باید به کنسانتره اضافه شوند عبارتند از :D، E و A و بقیه ویتامین‌ها به وسیله خود حیوان تولید می‌شود و به همین دلیل کمتر به جیره افزوده می‌شود.

برخی از مواد تشکیل‌دهنده کنسانتره و ارزش غذایی آنها

در دنیا بیش از ۱۵۰۰۰ نوع مواد علوفه‌ای موجود است که بخش‌هایی از آن در تشکیل کنسانتره نقش داشته و متاسفانه در مملکت ما تنها از تعداد انگشت‌شماری بهره‌گیری می‌شود که این اقلام نیز عبارتند از:

ذرت: دانه ذرت یکی از انواع دانه‌های غلات است که به واسطه فراوانی نشاسته در آن، ارزش غذایی نسبتاً زیادی دارد و از این رو در جیره دام و طیور به عنوان ماده اولیه انرژی‌زا به مقدار زیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد. ذرت، خوش خوراک بوده و قابلیت هضم آن بالاست و بندرت سبب ایجاد مشکلات تغذیه‌ای می‌شود.

دانه ذرت برحسب گونه و ارقام، متفاوت بوده و دارای رنگ‌های زرد، سفید و قرمز می‌باشد که دانه زرد آن مصرف بیشتری دارد و سرشار از کارتینوئید (پیش ساز ویتامین A) است . ذرت بطور معمول حاوی ۱۴ درصد رطوبت، ۸ درصد پروتئین، ۳/۵ درصد چربی و ۲/۷ درصد فیبر می‌باشد. از نظر مقدار پروتئین، کلسیم و فسفر، فقیرتر از دانه‌های دیگر است ولی مجموع مواد مغذی قابل هضم (TDN) آن در بین غلات بالاترین مقدار است. همچنین دانه ذرت از نظر دو اسید آمینه ضروری

https://www.magiran.com/p2267238 download date: 11/18/2026

لیزین و تریپتوفان فقیر می‌باشد. ذرت در تغذیه گوساله شیرخوار، غله اصلی است. میزان انرژی خالص ذرت برای گاوهای شیری حدود ۲ مگاکالری و انرژی متابولیسمی آن برای طیور حدود ۳/۲ مگاکالری در کیلوگرم است.

جو: پس از گندم، جو متداولترین غله، بخصوص در مناطق معتدل و سرد محسوب شده و پروتئین آن در حدود ۱۲-۱۰ درصد و فیبر آن (مواد غیر قابل هضم) حدود ۵/۴ درصد می‌باشد. جو فاقد ویتامین A و D بوده و حدود ۵۰-۳۰ درصد کنسانتره را تشکیل می‌دهد.

سبوس گندم: سبوس گندم بسته به نوع گندم حاوی ۱۶-۱۲/۵ درصد پروتئین خام و ۴/۶ درصد چربی و حدود ۱۰ درصد فیبر خام می‌باشد. ارزش پروتئین سبوس بیشتر از ذرت و آرد گندم بوده ولی به پای دانه‌های روغنی بخصوص سویا نمی‌رسد. سبوس از دیگر مواد، فسفر بیشتری داشته (حدود ۱/۲۰ درصد) ولی از لحاظ کلسیم فقیر و حاوی حدود ۰/۱۴ درصد می‌باشد.

تفاله چغندر قند: غذایی حجیم و خوشمزه و ارزان می باشد که دارای مواد قندی زیاد بوده و حدود ۹/۶ درصد پروتئین و ۰/۵ درصد چربی می‌باشد. از نظر کلسیم غنی و از لحاظ فسفر ضعیف می‌باشد.

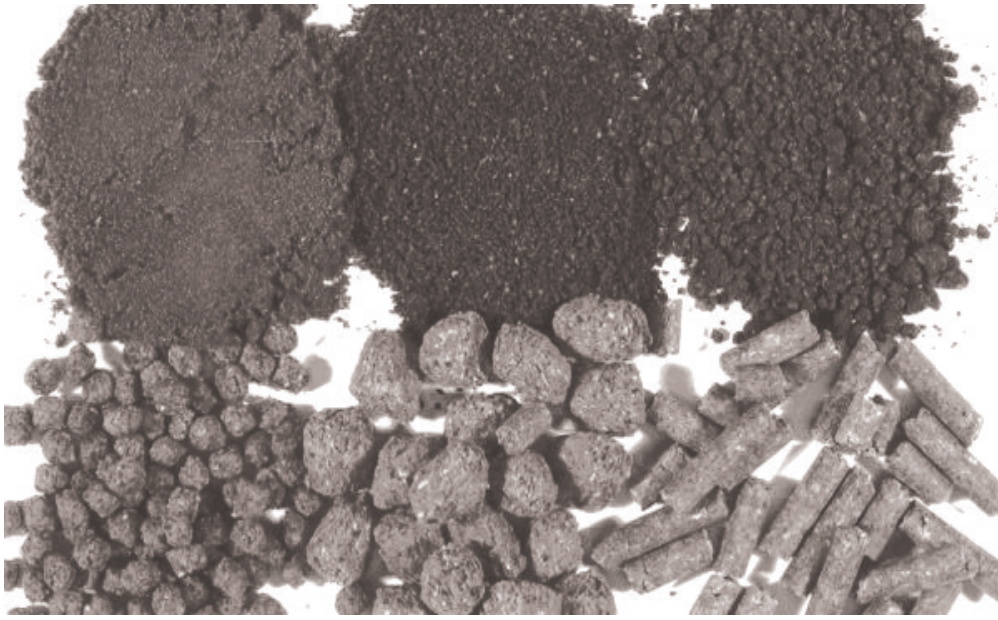
کنجاله تخم پنبه: مقدار پروتئین کنجاله پنبه دانه استاندارد شده حداقل ۳۶ درصد و حداکثر ۴۳ درصد می‌باشد. چربی در این نوع کنجاله حدود ۶ درصد بوده و مواد قابل هضم آن کمتر از کنجاله سویا می‌باشد. دارای حدود یک درصد فسفر و ۰/۲ درصد کلسیم می‌باشد.

کنجاله سویا: این ماده غذایی مقام اول را ازنظر پروتئین و ارزش غذایی در پروتئین‌های گیاهی دارا می‌باشد و دارای ۴۶-۴۱ درصد پروتئین خام و حدود ۵/۳ – ۱ درصد چربی (بسته به روش روغن‌کشی) می‌باشد. کنجاله سویا دارای ۰/۲۹ درصد کلسیم و ۰/۶۶ درصد فسفر می‌باشد. کنجاله سویا از نظر اسید آمینه متیونین فقیر است.

ملاس چغندر قند: ملاس ماده‌ای انرژی‌زا است که از مازاد کارخانه‌های قند به دست می‌آید. ملاس از نظر انرژی و موادقندی

https://www.magiran.com/p2267238 download date: 11/18/2026

غنی می‌باشد و باعث خوشخوراکی و چسبندگی دانه‌های ریز و پودری مثل ویتامین‌های موجود در کنسانتره می‌شود.

مکمل دامی: ترکیبی از مواد معدنی است و اگر چه دام به مقدار کم به آن نیازمند است اما اگر همین مقدار کم به بدن دام نرسد چرخه حیاتی‌اش را به خطر خواهد انداخت.

نمک: جهت تامین مواد معدنی مورد نیاز دام و همچنین تحریک اشتهای دام به کار می‌رود و از سنگ نمک تهیه می‌شود.

زئولیت: درفرآیند هضم و جذب غذا و افزایش تولید، نقش‌آفرینی می‌کند

اوره: اوره به عنوان جانشین پروتئین، از مواد از ته ساده و ارزان قیمت می‌باشد که درسیستم گوارشی گاو تبدیل به پروتئین می‌شود. کارشناسان معتقدند اوره وقتی موثر است که به مقدار کافی مواد نشاسته‌ای (غلات) و مواد قندی در جیره وجود داشته باشد. مقدار اوره درکنسانتره معمولاً درحدود ۱ درصد می‌باشد.

ناگفته نماند که در بعضی از فرمول‌های کنسانتره که برای گوساله‌های جوان و یا دام‌های با بازده بالا تهیه می‌شود از مواد دیگری نظیر پودر ماهی نیز برای تنظیم جیره استفاده می‌شود.

اهمیت مصرف کنسانتره در رابطه با تولید شیر

پس از زایمان، مقدار تولید شیر بتدریج اضافه می‌شود تا اینکه در هفته چهارم تا ششم به حداکثر تولید خود می‌رسد و سپس بتدریج ا ز این مقدار تولید کم شده تا زمانی که گاو را خشک کرده و برای زایمان بعدی آماده می‌کنند. میزان تولید شیر درمدت ۳۰۵ روز شیرواری، با نحوه تغذیه رابطه مستقیم دارد. یعنی تغذیه صحیح باعث بالا رفتن تولید شیر شده و در زمان کاهش شیر، این کاهش با افت کمتری ادامه خواهد یافت. بنابراین در اوایل دوره شیردهی، مصرف کنسانتره از عوامل ضروری و موثر برای ازدیاد تولید شیر، در طول دوره شیردهی است.

در دو ماه آخر آبستنی به دلیل رشد جنین و فشار روی شکمبه و تغییرات هورمونی ناشی از زایش، دام غذای کمتری مصرف می‌کند. پس از زایمان با وجود اینکه رحم به حالت طبیعی خود برمی‌گردد و میزان مصرف علوفه، بتدریج افزایش می‌یابد ولی این مقدار تکافوی میزان تولید شیر را نمی‌کند، در نتیجه باید حداقل ۵۵ درصد جیره غذایی گاو را کنسانتره تشکیل دهد تا علاوه بر رسیدن به اوج تولید، علیرغم اشتهای کم حیوان، تامین‌کننده نیازهای دام نیز باشد.

اهمیت مصرف کنسانتره در رابطه با پروار گوساله‌ها

پس از تولید گوساله، بسته به نظر دامدار که قصد دارد آن را پروار کند و یا گوساله ماده را برای جانشینی در گله نگهداری نماید، میزان

download date: 11/18/2026
https://www.magiran.com/p2267238

مصرف غذا بسیار مهم می‌باشد. چرا که میزان رشد روزانه گوساله‌های پرواری رابطه مستقیم با میزان مصرف خوراک دارد. همچنین در گوساله‌های جایگزین که به عنوان تلیسه و در نهایت گاو شیری در گله باقی خواهند ماند، میزان مصرف غذا بسیار اهمیت دارد.

مصرف کنسانتره در جیره گوساله‌های جوان از آخر هفته اول تولد ضروریست. البته هیچگاه نباید فراموش کرد که حتماً در ساعات اولیه تولد باید آغوز یا ماک را به گوساله خوراند. برنامه‌ریزی صحیح در کنار مصرف کنسانتره دامی در واحدهای پرواربندی باعث افزایش وزن روزانه بین ۱۲۰۰ تا ۱۵۰۰ گرم درگوساله می‌شود.

اهمیت مصرف کنسانتره در گوسفندان داشتی و پرواری

معمولاً سه هفته قبل از قوچاندازی در گله از کنسانتره دامی به منظور بالا بردن میزان بره‌زایی میش استفاده می‌شود که به این عمل فلاش کردن (فلاشینگ) می‌گویند. این عمل به منظور بالا بردن توانایی جفتگیری قوچ ها نیز انجام می‌شود. در این حالت معمولاً روزانه ۱۰۰ تا ۳۰۰ گرم کنسانتره در اختیار دام قرار می‌دهند و سپس قوچاندازی انجام می‌گیرد. بعد از مرحله قوچاندازی در دوران اولیه آبستنی، مصرف کنسانتره کاهش می‌یابد و مجدداً در ۶ هفته قبل از زایمان، تغذیه با کنسانتره افزایش می‌یابد. باید یادآور شد که ۶۰ درصد رشد جنین درهمین ۶ هفته صورت می‌گیرد و چون وزن بره در زمان تولد با رشد بره، بعد از تولد رابطه مستقیم دارد، لذا مصرف کنسانتره اقتصادی‌ترین روش تولید است. بنابراین مصرف کنسانتره در صورت نبودن بیماری در گله و تغذیه صحیح با آن در هفته‌های آخر آبستنی، تعیین‌کننده ازدیاد وزن تولد، تضمین کننده رشد مناسب بعد از تولد، بالا رفتن قابلیت دفاع در مقابل بیماری‌ها و ازدیاد شیر در میش‌ها می‌شود.

بعد از زایمان ۷۰-۵۰ درصد جیره میش را کنسانتره تشکیل می‌دهد که این میزان بستگی به تعداد بره‌های متولد شده دارد. البته در یک‌قلوزاها تغذیه با کمتر از ۵۰ درصد کنسانتره برای مدت ۶ هفته بعد از زایمان را می‌توان ادامه دارد. در بره‌پرواری بعد از دوره شیرخواری، بره‌ها با جیره‌های حاوی ۸۰ تا ۹۰ درصد کنسانتره تغذیه می‌شوند تا به وزن مناسب کشتار برسند. تجربه ثابت کرده است که مصرف کنسانتره در گوسفندداری‌ها سبب افزایش وزن روزانه ۲۰۰ تا ۲۵۰ گرم می‌شود. البته این امر بستگی به نژاد، وزن، سن و جنس هم دارد.

download date: 11/18/2026
https://www.magiran.com/p2267238